

ТРАНСФОРМАЦІЯ ВИЩОЇ ОСВІТИ В КОНТЕКСТІ ВИКЛИКІВ ГЛОБАЛІЗАЦІЇ

УДК 378.1

Я.А. Мудра – Рудик,
*Хмельницький інститут
соціальних технологій
ВМУРОЛ «Україна»*

В даний час стало цілком очевидно, що в наше століття інформаційних технологій завдання, що стоять перед людьми, стають все більш складними. Внаслідок цього багато країн і освітніх установ змушені переглядати свої підходи в галузі надання високоякісної освіти, де останнім часом різко збільшилася кількість охочих. Питання про забезпечення високого рівня освіти набуло глобального характеру. Іншими словами, уряди більшості країн світу прийшли до усвідомлення того, що освіта відіграє таку ж саму важливу роль у питанні забезпечення конкурентоспроможності їхніх національних економік, як і багато інших показників, в результаті чого питання про якість освіти стрімко перетворилося на одне з найважливіших питань світового порядку дня.

Інноваційний розвиток економіки і соціальної сфери вимагає високого рівня освіти, підвищення інтелектуального і духовного потенціалу суспільства, підготовки нової генерації людей, здатних створити нову техніку і технології, активно втручатися і здійснювати реформування економіки, розвивати духовність і культуру населення.

За останні 10–15 років глобалізація значно вплинула на трансформацію національних систем вищої освіти. Глобалізація насамперед пов'язана з англо-американською моделлю побудови світу, експансією євроатлантичних культурних цінностей і прийняттям саме цих цінностей вищою школою.

Слід зауважити, що ця тема достатньо вивчалась у минулому, але сучасність висуває нові виклики, які вимагають вирішення у науковому і практичному відношенні. Саме тому українські та закордонні вчені приділяють зазначеній проблемі багато уваги М. Алле, Л. А. Антонюк, О. Г. Білорус, І. Валлерстайн, В. М. Геєць, С. В. Глазьев, Н. І. Грачевська, Б. М. Данилишин, Я. А. Жаліло, П. Кругман, Д. Г. Лук'яненко, К. Омае, В. І. Мунтіян, Ю. М. Пахомов, А. В. Степаненко, Т. Фрідмен, Ф. Уебстер, Ф. Фукуяма та інші.

Мета дослідження:

- визначити тенденції в розвитку вищої освіти в умовах культурної та економічної глобалізації, її наслідків;

- розглянути тенденції розвитку освіти в системі економічної глобалізації;

- оцінити підходи, які пропонують учені в рамках процесу глобалізації вищої освіти;

- окреслити основні документи та інституційні установи, на яких лежить основа глобалізаційних змін.

На думку одного з відомих теоретиків університетської освіти, віце-канцлера Кенсингтонського університету П. Скотта, глобалізація є найфундаментальнішим викликом, з яким стикнулася вища школа за всю тисячолітню історію існування. Глобалізація, на думку П. Скотта [4, с. 3-4], прямо стосується університетів, робить особливо актуальним завдання щодо поширення національних культур, сприяє стандартизації навчання (під впливом сучасних інформаційних технологій і появи глобальних дослідних мереж), а також обмежує бюджетні можливості розвинених країн, від яких залежить більша частина фінансування університетської освіти. За твердженням вченого, університетам необхідно адаптуватися до вимог глобалізації.

У майбутньому системні зміни, які необхідно провести у сфері вищої освіти, повинні ґрунтуватися на загальноуніверситетських процесах, які, при всебічному впровадженні нових системоутворюючих технологій, будуть забезпечувати різним соціальним групам і окремим громадянам надання ефективних і якісно помітних освітніх послуг. Також стало цілком очевидно, що вища освіта більше не може надаватися лише в межах національних кордонів держав - вона набуло по-справжньому глобального характеру. Ректор Тамагавського університету професор Обара так сказав про це: „У зв'язку з тим, що економіка все більшої кількості країн набуває статусу транснаціональної, ВНЗ повинні готувати своїх студентів так, щоб ті були здатні впоратися з цим новим трендом. Сьогодні велика кількість університетів в Японії налаштовані на хвилю задоволення внутрішніх потреб країни, однак зовсім скоро їм доведеться включити в навчальні програми питання, пов'язані з процесами глобалізації”.

Величезна кількість досліджень, включаючи і попередні дослідження, проведені Blackboard в США, Канаді та Австралії, допомогли виділити основні проблеми та виклики глобалізації у сфері надання вищої освіти. Тепер ми знаємо про їх існування. Більш того, вони стали предметом всебічного обговорення в широких колах освітньої та політичної сфер.

Зміни в питаннях управління компаніями, організації робочих місць і поява нових

технологій потребують виховання нового типу співробітників. Ці співробітники тепер повинні виходити зі стін освітнього закладу вже знають фахівцями, які здатні виконувати поставлені завдання на основі творчого підходу до вирішення проблем, а також на основі отриманих в ході підготовки знань і професійних навичок і вмій. У зв'язку зі зміною структури комерційних ринків, появою Інтернету та відкриттям кордонів багато робітників можуть тепер переміщатися в пошуках роботи по всій земній кулі, а інноваційні технології можуть з'являтися в будь-якій державі, а не лише у високорозвинутих індустріальних державах.

Розвиток технологій буде грати центральну роль у подальшій модернізації сфери вищої освіти. Питання доступності, якості та взаємозв'язку навчання набагато більш ефективно можна вирішувати за рахунок застосування новітніх технічних засобів.

Даючи характеристику новому віянню у філософії освіти, ректор університету Понтифіка Болівара в Колумбії Луїс Фернандо Родрігез Веласкес, так змалював новий підхід: „Трансформація суспільства і людини неминуча. Наше завдання - сконцентрувати зусилля на людину і тим самим зробити свій внесок у розвиток і зміна Колумбії. Наш ідеал - перетворити університет в освітній заклад, доступне охочим вчитися з усіх соціальних груп і класів”.

Роль освіти, яку воно продемонструвало в минулому, дозволяє сподіватися, що в новому глобальному світі воно зуміє зберегти за собою роль провідного центру. Роль університету як гаранта академічного порядку і стабільності може стати навіть більш важливою.

Вже сьогодні він повинен взаємодіяти з освітніми та іншими установами, все більш збільшуючи відкритість освітньої системи. Її зміст полягає в тому, що освіта, насамперед, не тільки процес передачі накопичених знань, а й виховання творчого підходу, моральних якостей, внутрішньої культури, здатності сприймати і брати активну участь у постійних змінах, потреби до самовдосконалення.

Проблеми освіти активно розробляються відомими організаціями. До наукових досліджень залучаються колективи вчених з різних країн світу, створюються робочі групи та комісії для вироблення рекомендацій щодо розвитку співробітництва в галузі освіти.

Найбільш великими проектами, що визначають ймовірні шляхи розвитку міжнародного співробітництва в галузі освіти, є [6]:

1. У складі ЮНЕСКО: МБО (Міжнародне бюро освіти), МІПО (Міжнародний інститут планування освіти), СЕПЕС (Європейський центр з вищої освіти), КРЕСАЛК (Регіональний центр вищої освіти в Латинській Америці). Основні напрями діяльності у сфері освіти: „Сприяння зміцненню миру і безпеки шляхом розширення співробітництва народів у галузі

освіти, науки і культури в інтересах забезпечення загальної поваги справедливості законності і прав людини”. Нормативна діяльність з питань національної політики в тісній координації між освітою, підготовкою кадрів і зайнятістю. Зміцнення інфраструктури на національному рівні. Обмін інформацією шляхом розповсюдження спеціалізованих довідників і переліків, бюлетенів досліджень, що відображають останні тенденції в галузі освіти. Поряд з цим здійснюється діяльність з конкретних проектів: політика, планування, адміністрація освіти (27,9 % проектів), підготовка кадрів (14,1 %), наукове, технічне та професійну освіту (13,5 %), програма УНІТВІН, покликана навести мости між місцевими та національними партнерами, а також між країнами, проекти Токто і ТАЛВЕН, покликані перешкоджати „витоку умов” з країн, що розвиваються в плані підвищення зацікавленості фахівців залишатися у своїх країнах або заохочення до повернення шляхом формування міжнародного співробітництва Північ - Південь і ін.

2. У рамках Ради Європи (Рада з культурного співробітництва Council for cultural cooperation - CCC) і в складі Ради: Центр документації з освіти в Європі (Documetation centre for education in Europe). Основні напрями діяльності у сфері освіти: вирішення проблем, пов'язаних із взаємним визнанням документів про освіту для країн Європейського континенту у зв'язку з різноманітністю освітніх систем в Європі (англо-американської, німецької, іспанської та французької). Вивчення проблем середньої шкільної освіти, підготовки молоді до вищої освіти та отримання професій, до світу праці і мобільності. Заохочення шкільних зв'язків та обмінів, створення мереж обміну інформацією та партнерських зв'язків між країнами, дослідження і практичні рекомендації для вчителів і для тих, хто приймає рішення. Збір та обробка інформації про стан і розвиток освіти в Європі, міжнародних нормативних актів за освітою. Відповіді на інформаційні запити міністерств та інших установ держав - членів РЕ, а в межах можливостей на індивідуальні потреби. Серед конкретних проектів можна визначити наступні: „Європейська конвенція про еквівалентність дипломів, які відкривають доступ до університетських навчальних закладів” (1959), „Європейська конвенція про еквівалентність університетських періодів навчання” (1956), „Європейська конвенція про академічне визнання університетських кваліфікацій” (1959) . Теми проектів 1995-1997 рр.: Європа і середню освіту, освіту дорослих і демократична громадянськість, співробітництво університетів Європи, програма реформи законодавства про вищу освіту, вивчення мов і європейське громадянство та ін Проекти 1998-2000 рр.: П'ять великих проектів зі шкільного освіти, чотири з організації вищої освіти та педагогічних досліджень. „Побудова університету завтрашнього дня: політика і

практика вищої освіти в Європі”, „Вища освіта для демократичного суспільства” та ін Міжнародні програми в галузі вищої освіти: ERASMUS (обмін студентами різних країн), FORCE (продовжене навчання), PETRA (базове навчання), COMMET (співробітництво меду університетом і бізнесом), EUROTCHNET (сприяння професій, пов'язаних з технологічними інноваціями), PHARE (розвиток дистанційної освіти), LINGUA (мовна підготовка).

3. Лісабонська декларація (згідно Конвенції Ради Європи та ЮНЕСКО 1992 р.). Напрямок діяльності: перехід від загальних декларацій про наміри до конкретних визначень, правил і чіткого розмежування зобов'язань сторін і учасників (наприклад, категорії: „доступ”, „прийом”, „оцінка”, „вища освіта”, „період навчання” та ін) Визначені відмінності між термінами „доступ” і „прийом”, кваліфікації вищої освіти та кваліфікації, що дають доступ до вищої освіти, термін „визнання” визначено як вид оцінки індивідуальних кваліфікацій, де під визнанням мається на увазі транснаціональне визнання, а не всередині конкретної країни та ін .

4. Сорбоннская (1998) і Болонська (1999) декларації (спільна декларація Франції, Німеччини, Італії та Великої Британії відкрита для приєднання інших країн). Підписані з метою політичного підтвердження необхідності глобалізації вищої освіти та швидкої „гармонізації” європейської вищої освіти із загальною структурою освітніх рівнів. Створення спільного „європейського простору вищої освіти”. Встановлення європейської зони вищої освіти, активізація європейської системи освіти у світовому масштабі. До конкретних проекту належать: сприяння працевлаштуванню європейських громадян на основі більш зручної системи рівнів навчання. Підвищення конкурентоспроможності європейської освіти в світі. Створення системи залікових одиниць. Усунення перешкод у доступі студентів до всіх освітніх і мають до них відношення послуг. Розвиток критеріїв та методології оцінки якості викладання та ін.

Особливий наголос у реформуванні освіти робиться на нові форми освіти, які змогли виникнути тільки за допомогою нових інформаційних технологій та технологій зв'язку. Застосування нових інформаційних технологій для розвитку нових форм дистанційного навчання на базі Інтернету призводить до нового розуміння реального значення міжнародного рівня в освіті. У той час як реальна мобільність продовжує мати велике значення, вона починає розглядатися як один з елементів інтернаціоналізації. Зростаюче значення набуває такого міжнародний вимір в освітній практиці, при якому мобільність здійснюється у віртуальному просторі або коли метою є створення міжнародних умов для обміну ідеями. Пошук нових, удосконалених, більш рентабельних засобів надання освіти та

навчання зростає в усьому світі. Багато хто намагаються применшити основні труднощі розвитку навчання в системі „он-лайн”. Для більшої частини планети підключення до системи сучасного дистанційної освіти можливо тільки після залучення величезних інвестицій в інфраструктуру сучасних засобів зв'язку. Інтернет володіє несумірні потенціалом і величезною силою, однак не можна дозволити, щоб він став новим джерелом світової нерівності.

За прогнозами зростаючий світовий попит на освіту буде збільшуватися. Венчурний капітал сприяв розвитку дистанційної освіти, яке стало великим бізнесом (величезні суми витрачаються на організацію „злиття” освіти та Інтернету, поряд з електронною комерцією). Розповсюдження інновацій „підштовхує” ринок, частково через те кількості коштів, які вкладені в інформаційні технології. Ритм змін стає все більш швидким.

Однак фахівці з маркетингу систем навчання в режимі „он-лайн” іноді применшують недоліки та складності, включаючи бар'єри технологічного характеру і грамотності, так само як і бізнесу, культури, мови і стилів навчання. У результаті найбільшого у світовій історії дослідження процесів глобалізації, проведеного компанією Environics International на замовлення Світового економічного форуму, було з'ясовано, що шестеро з кожних десяти чоловік в світі вважають глобалізацію позитивним процесом.

Культурна глобалізація вищої освіти є нерівномірним, суперечливим і складним явищем. Глобалізація вищої освіти веде до якісно іншої освіти – „космополітичного” університету, побудованого на культурних цінностях західного світу. Тому скористатися перевагами цього процесу зможуть далеко не всі, а лише країни євроатлантичної цивілізації з певним набором соціокультурних характеристик. Для країн, які не вписуються в цю модель, зокрема й для України, культурна глобалізація вищої школи буде мати, імовірно, такі наслідки: популяризація глобальних мультикультурних цінностей, посилення світового домінування євроатлантичної культури, поява закордонних освітніх провайдерів на територіях національних держав; втрата національної культури й ідентичності.

Отже, головними концептуальними поглядами є: інтернаціоналізація у сфері вищої освіти веде до інтеграції окремих вузів та освітніх систем, а глобалізація, у свою чергу, – до їхньої конкуренції. Інтернаціоналізація виникає як побудова взаємозв'язків між двома або більшою кількістю країн, об'єднаних загальною метою, наприклад, формуванням єдиного освітнього простору, що й закріплено Болонською конвенцією. Глобалізація розглядається як стандартизація, економічна інтеграція й крос-культурний вплив.

Список використаної літератури

1. Ильин, М. В. Вопросы глобализации и равенства в российской политологии / М. В. Ильин // Российская наука международных отношений: новые направления. – М.: ПЕР СЭ, 2005. – С. 203-228.
2. Колин, Г. Глобальные проблемы информатизации общества: информационное неравенство / Г. Колин // Alma Mater. –2007. – № 6. – С. 27–30.
3. Макбурни, Г. Глобализация как политическая парадигма высшего образования сегодня /

Г. Макбурни // Высшее образование сегодня. – 2001. – № 1. – С. 46–55.

4. Скотт, П. Глобализация и университет / П. Скотт // Alma Mater. – 2000. – № 4. –С. 3–8.

5. Фридман, Г. Вопросы глобализации образования: основные проблемы и пути их решения. – М.: 2007, С.10 – 12.

6. <http://www.un.org/ru/development/globalization/> - ООН и вопросы глобализации